

159.923(082)
0-75

**Особливості
психічного розвитку
особистості
в умовах системних змін
у суспільстві**

Збірник наукових праць

то там завжди відбуваються «зриви» і переважна частина студентів має посередні знання.

Навчання є основним видом діяльності студентів, від ставлення до якого залежатиме і їхнє ставлення до професійної діяльності: чи буде це активний, творчий спеціаліст, чи людина, яка байдуже виконуватиме свої обов'язки.

Отже, навчальна мотивація, в якій відображається ставлення студентів до учіння, як засобу досягнення мети навчання (оволодіння професією), – завдання не лише педагогічне, а й соціальне.

Список використаних джерел

- 1.Макаренко А. С. Проблеми виховання в радянській школі. Твори: в 7 томах. – К.,1954. – Т. 5. – С. 355.
- 2.Мешков Н. И. Психолого-педагогические факторы академической успеваемости. – Саранськ, 1991. – 162 с.
- 3.Мясищев В. Н. Социальная психология и психология отношений //Проблемы общественной психологии. – М., 1965. – 246 с.
- 4.Якобсон П. М. Психологические проблемы мотивации поведения человека. – М., 1969. – 316 с.
- 5.Якунин В. А. Педагогическая психология: Учебное пособие. – СПб.:2000. – 131 с.

Устименко С. Ф.

кандидат психологічних наук, доцент

ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕЯКИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ КОГНІТИВНОГО СТИЛЮ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Проблема когнітивного стилю, як свідчить аналіз публікацій, починає інтенсивно досліджуватись в психологічній науці на початку 50-х років ХХ століття насамперед в зарубіжній, а пізніше і в вітчизняній психології. На сьогоднішній день в психології накопичено значний емпіричний матеріал щодо вивчення природи стилю, різноманітних характеристик когнітивного стилю, здійснені спроби надати стильову типологію та з'ясувати основні детермінанти когнітивних стилей. Дотепер відсутній єдиний підхід до визначення поняття «когнітивний стиль»; даний феномен досліджувався в рамках різних теоретичних напрямів: гештальтпсихологічного (Г. Уїткін); психоаналітичного (Дж. Клейн, Р. Гарднер, Г. Шлезінгер та ін.); когнітивістського (Д. Хант, Х. Шродер, Дж. Келлі і т. ін.) [2].

В широкому сенсі когнітивний стиль визначається як властивий людині спосіб вивчення реальності, а у вузькому сенсі як відмінності в способах організації інтелектуальної діяльності, тобто дане поняття описує індивідуальні відмінності в способах сприйняття, категоризації, виділення і аналізу релевантних елементів будь-якого стимульного матеріалу. Під когнітивним стилем розуміють індивідуально-своєрідні способи переробки і оперування інформацією. В роботах, присвячених дослідженню даної проблеми, підкреслюється, що когнітивний стиль являє собою сукупність формально-динамічних властивостей людини, які і визначають індивідуальні особливості розв'язання пізнавальних завдань або в цілому особливості інтелектуальної діяльності [15]. Отже, когнітивний стиль трактується як певний спосіб інтелектуальної поведінки.

В вузькому сенсі когнітивний стиль ототожнюється з особливостями насамперед мислительної діяльності. Так, Білоусова А. К. під стилем мислення розуміє особливості вписування, систематизації інформації, характерні для мислительної діяльності конкретного індивіда, характерне для людини сполучення функцій (генерації, селекції, смислопередачі і реалізації), які виявляються в динаміці і спрямованості мислительної діяльності людини.

В вітчизняній психології обговорювалось також питання стосовно природи когнітивних стилей. В школі В. С. Мерліна було поставлене питання щодо того, чим є когнітивний стиль: стильовою властивістю індивідуальності чи це індивідуальний стиль діяльності. Оскільки когнітивний стиль характеризується якісними особливостями пізнавальних процесів, способом переробки інформації, сукупністю перцептивних властивостей, що виявляються в діяльності і спілкуванні і належать до формально-динамічних особливостей психіки, психологи пермської школи вважали, що він відповідає основним критеріям індивідуального стилю діяльності (В. С. Мерлін, А. Палей, В. Колга, П. Амінов, Е. Мавствіскер тощо). В той же час є дані щодо його спадковості (Хорн, Холаковський, М. Єгорова). Більшість психологів пов'язують когнітивний стиль зі специфічним характером організації діяльності (В. Семенов, Г. Уіткін, Дж. Беррі тощо). В ході експериментальної роботи в цьому напрямку були отримані суперечливі дані, які не дали однозначної відповіді щодо походження когнітивного стилю і екстра-інтроверсії на операційну сторону спілкування показали, що одні і ті ж операції спі-

лкування в спільній діяльності можуть бути детермінованими як психодинамічними властивостями, так і когнітивним стилем (Е.І. Мاستвіліскер, І. Троніна) [7].

Визначаючи когнітивний стиль, науковці, починаючи з Г. Уїткіна, оперують насамперед його характеристиками. До характеристик когнітивного стилю Уїткін відніс «полenezалежність-полезалежність», виявлену в ситуації виділення заданої фігури на фоні більш складних конструкцій. Дана характеристика відображає схильність індивіда орієнтуватися на зовнішні чи на внутрішні джерела інформації. Якщо людина активно перетворює ситуацію, то вона реалізує полenezалежний стиль, якщо ж вона слідує за ситуацією, то виявляється полезалежною. Сам Г. Уїткін визначав «полenezалежність-полезалежність» як структуруючу здатність сприйняття.

Окрім названо, до когнітивних характеристик стилю відносять «імпульсивність-рефлексивність», яка виявляється у швидкості прийняття рішення. За Дж. Каганом імпульсивний-рефлексивний стиль визначається швидкістю аналізу і відбору можливих гіпотез, обґрунтованістю і швидкістю прийняття рішення. В дослідженнях виявлено, що діти, схильні до аналітичного мислення, діють рефлексивно, діти з протилежним типом мислення діють ситуативно; імпульсивні швидко приймають рішення без його обдумування, рефлексивні діють протилежним чином.

Ще однією характеристикою когнітивного стилю є «жорсткий-гнучкий контроль». Ці особливості пов'язані, як зазначає М. Холодна, з рівнем розвитку аттенційних здібностей і характеризуються здатністю до розподілу і переключення уваги і сформованістю механізмів контролю переробки інформації.

Наступною стильовою характеристикою є «вузький-широкий діапазон еквівалентності». Названий стиль виявляє відмінності у схильності до деталізованості або узагальненості, тобто схильності виявляти відмінності або схожість в ряду об'єктів.

«Конкретність-абстрактність» полягає у здатності до гіпотетичного мислення, до процесів диференціації і інтеграції. Конкретність пов'язана з низьким рівнем диференціації і інтеграції понять, абстрактність – навпаки. Цей показник характеризує рівень структурної організації індивідуальної понятійної системи.

«Вузкість-широта категорій» є наступною стильовою характеристикою, яка полягає у ступені диференційованості будь-якої категорії, тобто здатності підводити під одну категорію велику кількість об'єктів (наприклад, зелений колір).

«Когнітивна простота-складність» як характеристика когнітивного стилю виявляє тенденцію особистості сприймати реальність когнітивно простим або когнітивно складним способом. Як зазначає М. Холодна, кожна людина сприймає, інтерпретує і прогнозує дійсність на основі свого індивідуального ментального досвіду [15], тобто, одні люди спрощено і неваріативно сприймають події, інші ж «створюють багатовимірні моделі подій» (Дж. Келлі).

Толерантність до нереалістичного досвіду як характеристика когнітивного стилю визначає можливість прийняття вражень, які не відповідають або навіть суперечать наявним знанням людини.

Гарднер, Хольцман, Клейн (1960) та ін. виділяють таку характеристику когнітивного стилю як «згладжування-загострення», відмінності в якій полягають у схильності спрощувати або загострювати матеріал, що зберігається пам'яттю, тобто ця схильність характеризує особливості мнемічних процесів, а саме архівації інформації.

В цілому, як зазначає дослідник Фрумкін А. виділено 19 біполярних параметрів стилю. М. Холодна в своїх дослідженнях дійшла висновку, що кожен із двох полюсів когнітивних стилей розщеплюється ще на дві групи і має не біполярний, а квадріполярний характер [13].

Так, «поленезалежність-полезалежність» поділяється ще на дві субгрупи:

- фіксовані полезалежні і мобільні полезалежні;
- фіксовані поленезалежні і мобільні поленезалежні.

За параметром «імпульсивність-рефлексивність» виділяються:

- швидкі/неточні (імпульсивні);
- швидкі/точні (рефлексивні);
- повільні/неточні (імпульсивні);
- повільні/точні (рефлексивні).

За «широкою-вузькістю діапазону еквівалентності» є також дві субгрупи:

- за шириною - категоризатори і глобалісти;
- за вузькістю - деталізатори-диференціатори.

За «ригідністю-гнучкістю пізнавального контролю»:

- за ригідністю - ригідні і інтегровані;
- за гнучкістю - гнучкі і неінтегровані.

За «когнітивною простотою і складністю» виділяються дві субгрупи:

- за простотою – недиференційовані (когнітивно прості) і узагальнюючі;

- за складністю – багатовимірні (когнітивно складні) і компартименталізатори.

Багатовимірні вирізняються схильністю встановлювати різноманітні варіативні зв'язки, а компартименталізатори виділяють велику кількість не пов'язаних між собою вимірів [13].

В дослідженнях, присвячених особливостям когнітивної діяльності, здійснені численні спроби типологізації стилей когнітивної діяльності. Так, дослідник Г. Берулава в основу типології стилей поклала особливості індивідуального розуміння, що характеризуються трьома параметрами:

- узагальненість «образу світу»;
- його емоційною насиченістю;
- активністю, як властивість «образу світу».

Ці параметри утворюють інтегративний за характером когнітивний стиль. Його різновиди автор виділяє наступним чином:

- інтегративно-теоретичний;
- інтегративно-емоційний;
- інтегративно-діяльнісний;
- диференційно-теоретичний;
- диференційно-емоційний;
- диференційно-діяльнісний.

Отже, як бачимо в основу класифікації когнітивних стилей покладено такі характеристики як інтегративність та диференційність образу світу, що значно впливає на характер пізнавальної діяльності та процеси розуміння [2].

Л. М. Собчик, Е. О. Голубева, В. М. Небиліцин, В. М. Русалов, П. В. Симонов та інші в дослідженнях когнітивного стилю насамперед звертали увагу на психо-фізіологічні механізми, що визначають індивідуальну своєрідність стильових характеристик. На підставі міжпівкульної асиметрії виділяють два стиля мислительної діяльності: візуальне і невізуальне, або лівопівкульне, яке пов'язане з аналітичним (логічним) мисленням і правопівкульне (інтуїтивне), пов'язане з одночасною і цілісною, або синтетичною переробкою інформації; тобто ліва півкуля діє раціонально, а права – ірраціонально (Ф. Блум, А. Лейзерсон, Л. Хофстедтер, А. А. Алексеев, Л. А. Громова). Як відомо, головною функцією лівої півкулі є дискретне перетворення інформації; вона пов'язана з по-

нятійним мисленням, аналізом і висуванням гіпотез, з рефлексією, плануванням і свідомою регуляцією діяльності, в той час як права півкуля пов'язана з образним, інтуїтивним мисленням, емоціями, здійснює перевірку гіпотез, перетворення інформації. М. А. Матова експериментально довела, що діти з лівосторонньою асиметрією слуху і зору характеризуються більш високим рівнем розвитку вербального і невербального інтелекту.

Л. М. Собчик в своїй класифікації стилей спирається на емоційно-динамічні характеристики та домінування півкуль. Даний автор виділяє такі параметри стилів як:

- інтро-екстраверсія;
- тривожність-агресивність;
- сензитивність-спонтанність;
- конформність-неконформність;
- компромісність-конфліктність.

У відповідності з названими параметрами, Л. М. Собчик виділяє чотири когнітивні стилі:

- лівопівкульний, до якого належать абстрактно-логічний (вербальний) та синтетично-раціональний або формально-логічний;
- правопівкульний, який представлений чуттєвим (наочнообразним) та цілісним, евристичним (інтуїтивним) (Л. М. Собчик, 1988).

Розробляючи типологію когнітивних стилей, дослідники найчастіше зводять їх до стилей мислительної діяльності, тобто розуміють когнітивний стиль в вузькому значенні цього поняття.

Так, відома типологія А. Ф. Харрісона і Р. С. Брамсона виділяє такі стилі мислення як синтетичний, аналітичний, ідеалістичний, реалістичний і прагматичний. Р. Д. Стернберг виділяє такі стилі мислення як законодавчий, що характеризується здатністю самостійно формулювати задачі; виконавчий, який виявляється у схильності до виконання задач, поставлених іншими людьми; судовий, пов'язаний з перевагою оціночної діяльності і контролем над рішенням задач. За формою розрізняються стилі таким чином: моноархічний (розв'язання актуальної задачі); ієрархічний (одночасне розв'язання декількох задач, досягнення декількох цілей); анархічний (безсистемне розв'язання задач, відсутність організації у їх розв'язанні). Якщо в основу типології покладено ставлення до нового, то Р. Стернберг виділяє консервативний і прогресивний стиль, а якщо сфера використання стилю, то він поділяє його на зовнішній і внутрішній [2].

А. К. Білоусова під стилем мислення розуміє характерне для людини сполучення функцій, спрямованих на вироблення і розвиток новоутворень, які виявляються в динаміці і спрямованості мислительної діяльності людини. Автор виділяє чотири напрями в розвитку стиля мислення і відповідно чотири стиля мислення в залежності від домінування тієї чи іншої функції (генерації, селекції, смислопередачі та реалізації).

Перший напрям автор пов'язує з домінуванням функції генерації і виділяє стиль мислення ініціативний, який характеризується усвідомленням проблеми і постановкою цілей, генерацією ідей, варіантів рішень. Другий напрям в розвитку стиля мислення пов'язується з домінуванням функції селекції – критичний стиль, що характеризується схильністю до оцінювання планів, цілей, ідей інших людей. Третій напрям пов'язаний з перевагою функції смислопередачі – управлінський, суть якого полягає у координації діяльності людей навколо спільної ідеї, цілі тощо. Четвертий напрям виявляється в перевазі функції реалізації і названий даним автором практичним. Його суттєвими характеристиками є втілення ідей на практиці, їх конкретизація [2].

У більш узагальненому вигляді класифікація когнітивних стилей надається А. А. Фрумкіним, який виділяє типи когнітивних стилей за такими параметрами:

- за типом мислення: дивергентний і конвергентний; аналітичний і синтетичний;
- за типом сприйняття: полезалежний-полenezалежний;
- за типом реагування: імпульсивний-рефлексивний;
- за перевагою способу обробки інформації: образний-вербальний;
- за типом навчання: серійний-цілісний;
- за способом та особливостями когнітивного контролю: гнучкий-ригідний;
- за локусом контролю: інтернальний-екстернальний (2004) [11].

Але, виходячи з аналізу підходів до типології когнітивних стилей, слід зазначити, що дана класифікація містить не всі виділені дослідниками типи когнітивних стилей, хоч і являє собою спробу створити узагальнюючу типологію стилей.

Отже, в психології представлена значна кількість типологій когнітивних стилей, виділених за різноманітними параметрами.

Яким же чином стильові характеристики пов'язані з пізнавальною діяльністю індивіда, який вплив здійснюють на її хід і результати?

Дослідження, проведені Г. Уїткіним та його співробітниками показали, що така характеристика як полезалежність-поленезалежність пов'язана зі здатністю долати складноорганізований контекст, а саме виділити просту фігуру у складі складних, знайомий предмет, включений в складну ситуацію; зі здатністю долати «функціональну фіксованість» (Дункер); здатністю гнучко змінювати способи розв'язання задач в нових умовах діяльності. Поленезалежні індивіди, за даними Уїткіна, швидше включаються в навчальний процес і є його активними учасниками, вони орієнтуються у навчанні на внутрішню мотивацію на відміну від полезалежних, які успішніше діють в умовах зовнішньої стимуляції. Як показали дослідження І. П. Шкуратової та І. В. Абакумової, студенти, які є поленезалежними, мають вищу академічну успішність і вона пов'язана в експериментальній ситуації з особливостями самостійної переробки інформації (конспектування наукового тексту). Так, поленезалежні студенти використовують менше слів для запису, частіше використовують прості речення, скорочують слова, замінюють складні слова тексту більш простими і короткими, перефразовують думку, дроблять текст на абзаци, тобто піддають його в цілому більшій переробці, структуруванню і організації, ніж полезалежні. Таким чином, експериментально доведено, що поленезалежні люди мають більш розвинені когнітивно-переструктуруючі здібності [1]. За даними Уїткіна і його колег, полезалежні індивіди мають більш високий рівень соціальної компетенції, оскільки демонструють соціальні якості, які забезпечують успіх в міжособистісних стосунках, є соціально адаптованими. Це дало підставу говорити про більшу інтелектуальну компетентність поленезалежних і більшу соціальну компетентність полезалежних [15].

Вузкий-широкий діапазон еквівалентності (Клейн, Гарднер, Лонг, Хольцман) або аналітичність-синтетичність (Колга, Шкуратова) впливає, як показали дослідження Гарднера, на близькість асоціацій до слова-стимула, буквальність відтворення тощо. За даними В. Колги, аналітичність співвідноситься з низькими показниками мимовільного і довільного запам'ятання, низьким темпом навчальності і низькою учбовою успішністю. Синтетичність впливає на здатність оперувати узагальненими поняттями, орієнтацію на пошук причин тих чи інших явищ [15].

Широта-вузькість категорій свідчить про те, що індивіди, які характеризуються вузькістю, обмежують сферу використання ка-

тегорій, а ті, яким властива широта, відрізняються здатністю підводити під одну категорію велику кількість об'єктів.

Широта категорій позитивно корелює з полнезалежністю індивіда, а вузькість з полезалежністю. Таким же зв'язком полнезалежність пов'язана з гнучкістю, а полезалежність з ригідністю пізнавального контролю. Індивіди, що характеризуються гнучкістю дізнавального контролю, відрізняються вищими показниками продуктивності мимовільного і довільного запам'ятовування, більш високою навчальною успішністю, ніж полезалежні.

Дослідження Гарднера та ін. толерантності до нереалістичного досвіду, що є однією з характеристик когнітивного стилю, свідчать, що нетолерантні особи формують групи об'єктів за стандартними, легко передбачуваними категоріями, несамостійно діють в умовах аналізу невизначених ситуацій, потребують допомоги інших у розв'язанні інтелектуальних завдань, виявляють тривогу в умовах невизначеності.

Яскравою стильовою характеристикою, що описує поведінку індивіда в ситуації невизначеності, є імпульсивність-рефлексивність або здатність приймати рішення швидко чи повільно. Рефлексивні індивіди, як показали дослідження М. Холодної (1990), використовують більш продуктивні стратегії розв'язання задач, мають більш високий рівень знань про особливості власних стратегій запам'ятовування, більш високий рівень навчальної успішності, більш високий рівень вербального контролю і є полнезалежними порівняно з імпульсивними.

Така стильова характеристика як конкретність-абстрактність пов'язана з особливостями розв'язання задач по формуванню понять, з показниками креативності. Абстрактність передбачає засвоєння взаємопов'язаної системи понять, заснованої на варіативному і гнучкому їх впорядкуванні, пов'язана з вербальним інтелектом, полнезалежністю і креативністю. За даними Ч. Носала (1990), конкретність являє собою набір ізольованих понять або, говорячи словами Л. С. Виготського, мислення елементами [16].

Отже, різноманітні характеристики когнітивних стилей взаємопов'язані між собою і здійснюють вплив на когнітивну діяльність людини, визначаючи її процесуальні і змістовні сторони, своєрідність і індивідуальність інтелектуальної сфери особистості, особливості «ментальних репрезентацій реальності» (за М. Холодною). Когнітивні стилі насамперед розглядалися як характеристи-

ки особливостей пізнавальної сфери особистості, але в ході експериментальних досліджень виявилось, що індивідуальні способи переробки інформації тісно пов'язані з потребами, мотивами, емоціями, з особистісними проявами в цілому, що змусило дослідників переглянути методичний апарат дослідження, розглядати когнітивні стилі в більш широкому аспекті поведінки особистості.

В ході нашого експериментального дослідження виявлялись деякі характеристики когнітивного стилю студентів 2-3 курсу фізико-математичного факультету протягом 2005-2007 рр.

Про гнучкість чи ригідність мислення дозволяють судити результати використання тесту «Словесна продуктивність мислення». В ході його виконання студенти повинні були за три хвилини написати слова, пов'язані зі словом-стимулом. Показником гнучкості є віддаленість асоціацій та загальна кількість записаних слів або словесна продуктивність. Результати підрахунків по виборці випробуваних свідчать, що приблизно третя частина з них, а саме 28,7 % має високий рівень продуктивності, 31,3 % – середній і 40 % – низький рівень. Середній бал по виборці склав 21,3 бали з модою 16. Показниками гнучкості, а також вузькості і широти категорій як характеристик когнітивного стилю можна вважати здатність виділяти певну кількість класів об'єктів, що відображає ступінь диференційованості будь-якої категорії.

З метою виявлення гнучкості та широти категорії використувався тест «Дедукція». Виконуючи завдання, студентам слід було назвати якомога більше предметів, які можуть бути круглими. Наявність, приблизно половина випробуваних студентів, а саме 50,4 % демонструють низький рівень гнучкості і вузькість категорій. Поширеними були відповіді, серед яких переважають назви предметів одних і тих же категорій. Наприклад, круглими можуть бути, на думку студентів, вишня, яблуко, суниця, кавун тощо, що свідчить про вузькість використаних категорій, оскільки названо лише два класи об'єктів – ягоди і фрукти. Судити про вузькість та широту категорій, на нашу думку, можна за результатами тесту «Використання предметів», що дозволяє дійти висновку щодо скутості думки значної частини студентів, нездатності охоплювати різні класи об'єктів, виходити за межі заданого стимулу в умовах експериментальної ситуації. За даними тесту середнє значення становить 14,9 балів з модою 16. При цьому лише 5,4 % студентів за відведений час встигли назвати 4-5 категорій об'єктів, в якості яких

можна використати предмет-стимул, основна маса студентів назвали предмети 1-2 категорій.

Категоріальна гнучкість перевірялась за допомогою методики М. Холодної, що являє собою модифікацію тесту Е. П. Торренса. Предметом дослідження виступала конструктивна активність як здатність до перетворення вихідної перцептивної опори. Категоріальна гнучкість виявляється в кількості категорій з числа можливих, які використовували випробувані. Завдання студентів полягало у завершенні заданого графічного стимулу, що пред'являвся у вигляді простої графічної фігури, і придумуванні назви завершенної фігури. Кожен стимул (5 базових стимулів) експонувався 8 разів і кожного разу необхідно було знайти нові варіанти закінчених зображень однієї і тієї самої графічної основи.

Середній показник категоріальної гнучкості по виборці склав 9,6 балів; при цьому 24 % студентів втричі більше використали категорій, ніж решта; вони легко перетворюють заданий перцептивний стимул, дають новим зображенням оригінальні назви. Більше 70 % студентів важко відриваються від заданої опори, домальовують незначні деталі, злегка змінюючи заданий стимул. Прикладом вузькості використаних категорій і низького рівня гнучкості є малюнки такого типу (базовий стимул – коло): сфера, сфера з радіусом, сфера з діаметром, сфера з позитивними зарядами, сфера з негативними зарядами, сфера, оточена ще однією сферою. Цей приклад ілюструє неможливість студентки відірватись від перцептивної опори, створити об'єкт, який би належав до іншої категорії. Прикладом категоріальної гнучкості є малюнки на той же стимул такого типу: сонячний годинник, черепашка-ніндзя, машинка, фантастична істота, Земля в ілюмінаторі, дитя в капусті і т. ін.

Середній показник студентів, що характеризуються категоріальною гнучкістю, склав 20,5 балів, а студенти, що відрізняються ригідністю і вузькістю категорій, в середньому мають 6,1 бал. Отже, незначна кількість студентів вирізняються такою характеристикою когнітивного стилю як гнучкість і широта категорій. Причому перша група студентів відрізнялась також такими показниками як конструктивна активність і оригінальність створених образів. Конструктивна активність свідчить про складність перетворення заданого графічного стимулу. Студенти з високим рівнем гнучкості демонструють і вдвічі вищий рівень конструктивної активності порівняно зі студентами другої групи – відповідно їх се-

редні значення становлять – 17,6 і 8,7 балів. Аналогічні результати щодо оригінальності – відповідно – 16,3 і 9,4 балів.

Студенти з гнучкістю і широтою категорій не тільки відрізняються від решти студентів конструктивною активністю і оригінальністю, а ще й способами створення візуальних образів. Якщо друга група студентів завершують заданий графічний стимул шляхом доповнення або простого додавання окремих деталей (як це видно з наведеного прикладу), то перша група студентів діє шляхом конструювання нового образу, спираючись на віддалені асоціації.

Отже, проведене дослідження дозволяє виявити деякі особливості стильових характеристик когнітивної діяльності майбутніх педагогів, а саме гнучкість-ригідність пізнавального контролю, вузькість-широту категорій. Аналіз результатів свідчить про те, що приблизно третина студентів характеризується наявністю гнучкості, продуктивності, широтою категорій, що є показником високого рівня когнітивної діяльності особистості. Значна частина студентів в своїй пізнавальній діяльності виявляє ригідність, вузькість, неоригінальність як характеристики когнітивного стилю, несамостійність і стандартність в розв'язанні пізнавальних задач, що вимагає такої організації навчального процесу, яка стимулювала б розвиток позитивних характеристик когнітивного стилю у майбутніх педагогів, що стає можливим в умовах інноваційної освіти.

Список використаних джерел

1. Абакумова И. В., Шкуратова И. П. Когнитивный стиль студента как фактор успешности его обучения. Материалы науч.-практ. конф. – Ростов н/Дону, 1994.
2. Белоусова А. К. Стиль мышления: функциональный аспект // Прикладная психология, 2002, № 2, С. 1-11.
3. Величковский Б. М. Современная когнитивная психология. – М.: МГУ, 1982.
4. Григоренко Е. Л., Ла Буда М. С. Моделирование с помощью LISREL в психогенетике // Вопросы психологии, 1996, № 2, С. 55-72.
5. Егорова М. С., Зырянова Н. М. Влияние генотипа на соотношение показателей интеллекта и когнитивного стиля // Генетика, 1997, С.110-115.
6. Когнитивные стили. Тезисы науч.-практич. семинара / Под ред. В. А. Колги, Таллинн, 1986.
7. Маствилискер Э. И. О месте когнитивного стиля в структуре индивидуальности. – Пермь, 1994.
8. Палей А. И. Модальная структура эмоциональности и когнитивный стиль // Вопросы психологии, 1982, № 1, С. 118-126.
9. Русалов В. М., Паралис С. Э. Темперамент и своеобразие когнитивной сферы личности // Психологический журнал, 1991, Т.12, № 5, С. 118-122.

10. Стернберг Р., Григоренко Е. Стили мышления в школе // Вестник Моск. ун-та. Серия 14. Психология. 1996, № 2, С. 34-42.
11. Фрумкин А. А. Психологический отбор в профессиональной и образовательной деятельности. – СПб, 2004.
12. Холодная М. А. Когнитивный стиль как квадриполярное измерение // Психологический журнал, 2002, Т. 21, № 4, С. 46-56.
13. Холодная М. А. Когнитивные стили как проявление своеобразия индивидуального интеллекта. – К.: УМКВО, 1990.
14. Холодная М. А. Когнитивные стили и интеллектуальные способности // Психологический журнал, 1992, Т. 3, С. 84-93.
15. Холодная М. А. Психологический статус когнитивных стилей: предпочтения или «другие» способности? // Психологический журнал, 1996, Т. 17, С. 61-69.
16. Холодная М. А. Психология интеллекта. – СПб., 2000.

Повякель Н. И.

доктор психологических наук, профессор

Макаренко Н. Н.

КРЕАТИВНЫЕ ПСИХОТЕХНОЛОГИИ В РАЗВИТИИ ТВОРЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО МЫШЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ-ПСИХОЛОГОВ В УСЛОВИЯХ ТРАНСФОРМАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ

Творческие способности людей – существенный резерв цивилизации человека, которые способны значительно повысить качество любых общественных реформ. Вот почему на Украине, особенно в последнее время уделяется огромное внимание перестройке образовательной деятельности с целью улучшения качества подготовки специалистов сферы образования, созданию благоприятных условий для саморазвития. Именно специалисты сферы образования занимаются важным делом формирования будущего гражданина страны. Это формирование требует совместных усилий многих специалистов, среди которых одно из основных мест занимают практические психологи. Но не всегда состояние готовности этих специалистов соответствует тем требованиям, которые предъявляются к ним (и в первую очередь к их творческим способностям, творческому потенциалу, творческому саморазвитию творческой индивидуальности, креативности) инновацион-